

נחל תאנים

שרונה לימן*

מיומנה ש מטיילת

הגשר התורכי מעל נחל תאנים צילום: שרונה לימן

Shot on OnePlus

Powered by Quad Camera

נחל תאנים הוא אחד משני היובלים הגדולים של נחל אלכסנדר. ערוציו העליונים של הנחל מקורם בהר גריזים, ואורכו של הנחל עד למפגש עם נחל אלכסנדר כ-45 קילומטרים. למעשה, נחל תאנים ארוך יותר מנחל אלכסנדר כולו. גודלו של אגן הניקוז של נחל תאנים הוא 140 קמ"ר. בקרבת מעבר שער אפרים, הערוצים מתלכדים, המים מתנקזים לנתיב אחד. הנחל המאוחד עובר בין המושבים שער אפרים וניצני עוז בתחומי המועצה האזורית לב השרון, ממשיך לעמק חפר ונשפך, כאמור, לנחל אלכסנדר.

חברו רשות המים - מנהלת הביוב, המועצות האזוריות עמק חפר ולב השרון והחברה הכלכלית של עמק חפר להקמת תחנה של שאיבת הביוב. הביוב מוזרם למפעל טיהור שנמצא על נחל שכס, סמוך ליד חנה.

בשנת 2020, הוכנה תוכנית אב לניקוז הנחל. לפי תוכנית זו, הורחב הערוץ כדי שיוכל להכיל ספיקות מים גדולות באירועי שיטפון עתידיים. לאחר הסדרת הניקוז, ניתן היה להתחיל בשיקום נופי ואקולוגי. שיקום זה בוצע הודות לסיוע כספי של הקרן לשמירת שטחים פתוחים. עבודות השיקום החלו ב-2023. השדות והשטחים החקלאיים, שהגיעו בעבר עד גדת הנחל ממש, הורחקו כדי לאפשר מרחב לפנאי, לנופש ולספורט. בין השדות לשבילי הטיול, הונחו בולדרים גדולים למנוע כניסת רכבים ולאפשר בילוי במקום בנחת ובביטחה.

בשלב הבא, נסללו שבילים להולכי רגל ולרכבי אופניים, הוקמו פינות ישיבה וצל, ניטעו קרוב לאלף עצים ונזרעו פרחי בר. חלק גדול מהעבודות, במיוחד שתילת העצים, נעשו בשיתוף הקהילה המקומית. המועצה האזורית הקימה ברזיות, הציבה פחי אשפה ונערכה לתחזוקה שוטפת ולניקיון של הפארק החדש. ערוץ נחל תאנים הפך מנטל לנכס, והחצר האחורית הייתה לפנינת טבע מקומי.

נחל תאנים הוא נחל שטפוני הזורם רק בעיתות גשמים הגורמים לזרימת נגר עילי ממעלה האגן שלו. הנחל סבל קשות מהזרמה של ביוב פלסטיני אליו במשך שנים ארוכות. עם הביוב הגיעו ריחות צחנה, יתושים ומיני צמחים פולשים. בשנת 2013, הוחלט לשקם את הנחל. אחד הצעדים הראשונים שנעשו היה שיתוף ציבור חברי המושבים ניצני עוז ושער אפרים בניסיון להבין מה הצרכים והרצונות של אלו המתגוררים בסמוך לנחל. האתגר הראשון היה עצירת הזיהום. לצורך משימה זו,

*מורת דרך ומדריכה ותיקה, מומחית לסיורים בכפר סבא.

קילומטרים הם שבילי מצע מהודק. כדי לטייל במקטע המשוקם של נחל תאנים, יש להגיע אל הכביש שבין המושבים ניצני עוז ושער אפרים. לאורך כביש זה, בגדה הדרומית של נחל תאנים, נמצאים שני חניונים - גן עמיהוד וחניון עצי השיזף. המקטע שבין חניונים אלו סלול ונגיש. סמוך לכל חניון, הותקן מעבר המאפשר לנו לחצות את הנחל מגדה לגדה.

גן עמיהוד מוקדש לזכרו של עמיהוד בן יאיר ים. עמיהוד היה רב סרן במילואים בתפקיד מ"פ ביחידת חי"ר. הוא קיפח את חייו בתאונה בהיותו בן 33. עמיהוד אהב לטייל, ללמוד, לגלות מקומות ולחוש אותם. הוא חי בשמחה. את גן עמיהוד הקימו חייליו של עמיהוד מגדוד 51, בני משפחתו וחברי המושבים הסמוכים במטרה לשמר ולהנציח את ערכיו אלה לדורות הבאים.

בחניון השיזף גדלים שני עצים הסמוכים זה לזה ונושקים בצמרת, ובצילם שולחן פיקניק נגיש. מכאן יוצא שביל מצע מהודק ופונה מזרחה במעלה הנחל. בדרכנו, נראה ריכוז של עשרות עצים ושל שיחי שיזף מצוי בשולי שדות חקלאיים בשתי גדותיו של נחל תאנים. עצי השיזף יוצרים נוף של סוואנה, וזהו הריכוז הגדול והצפוני ביותר של עצים אלו במישור החוף.

נחל תאנים צילום: שרונה לימן

במסורת הערבית, לכל מקטע בנחל שם אחר, הנקבע לפי אופיו המקומי, לפי הצמחים הגדלים בו, לפי הכפר הסמוך וכן הלאה. ממזרח לגדר ההפרדה, נמצאים המקטעים: ואדי אירתח (על שם הכפר הסמוך), ואדי א-תין (בין כפר כור לאבני חפץ, נחל תאנים), ואדי יאקוב (על שם יעקב, לא ברור אם בעל אדמות מהאזור או על שם יעקב אבינו), ואדי אל קאדי (השופט), ואדי אל אוקדה, ואדי אל חרובה (על שם החרובים הגדלים סביב), ואדי אל חסאנייה, ואדי אן-נוקעה. המקטע שאנו עוסקים בו במישור החוף נקרא בפי הערבים ואדי עספור - על שם צמח מקומי ששימש בעבר תחליף פשוט לזעפרן היקר. ועדת השמות הישראלית אימצה דווקא את השם ואדי א-תין, עיברתה אותו לתאנים והחילה את השם על מלוא אורכו של הנחל.

עצי השיזף בנחל תאנים צילום: שרונה לימן

בקצה המזרחי של השביל שלושה גשרים: גשר המסילה המזרחית המודרני, גשר כביש 6 וגשר האבן של המסילה הטורקית. הטורקים בנו את המסילה בשנת 1915, והיא חיברה בין טול כרם ללוד והמשיכה משם לבאר שבע ולקוסיימה כחלק ממערך לשינוע כוחות לחצי האי סיני. המסילה המבצעית נבנתה במכוון במרחק מהחוף כדי למנוע הפגזות בריטיות מהים. במקטע שבין טול כרם ללוד, נבנו 12 גשרים. קצת צפונה ומזרחה לנו, בתוך אזור התעשייה ניצני שלום, עמדה תחנת טול כרם. לתחנה זו הייתה חשיבות רבה כיוון שאליה הגיעה גם מסילת האלונים שנועדה לשינוע עצים להסקה מאזור חדרה.

נסללו שבילים להולכי רגל ולרוכבי אופניים, הוקמו פינות ישיבה וצל, ניטעו קרוב לאלף עצים ונזרעו פרחי בר. חלק גדול מהעבודות, במיוחד שתילת העצים, נעשו בשיתוף הקהילה המקומית. המועצה האזורית הקימה ברזיות, הציבה פחי אשפה ונערכה לתחזוקה שוטפת ולניקיון של הפארק החדש. ערוץ נחל תאנים הפך מנטל לנכס, והחצר האחורית הייתה לפנינת טבע מקומי

היום אפשר לטייל לאורך שתי גדותיו של הנחל, מניצני עוז ועד למעבר תחת כביש 6 ולגדר הביטחון. קילומטר אחד הוא שביל בטון מונגש, ועוד חמישה

1969. בשנת 2008, החליטה מדינת ישראל להניח מסילה מזרחית חדשה. בימים אלו, אנו עדיין מצפים לפתיחתה.

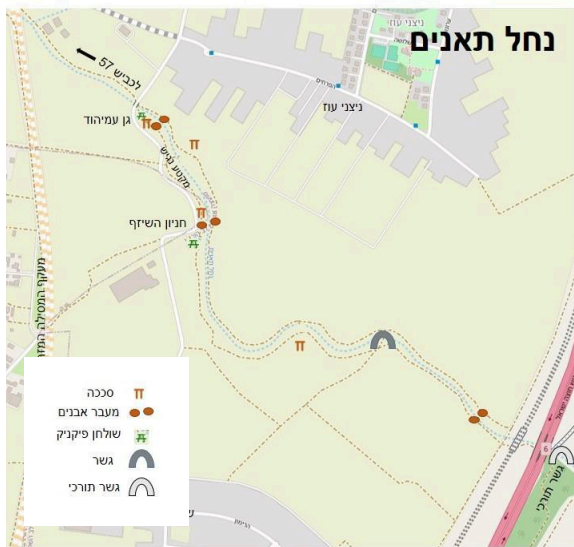
הגשר הטורקי נבנה על גבי שש אומנות, אבן מרשימות, מדרום להן נבנו שלוש קשתות. המכלול כולו בנוי על בסיס מוגבה היוצר מעין סכר שדרכו נחל תאנים זורם במפל קטן. אזור הגשר גדוש צמחייה. הגשר הוא גולת הכתר של הטיול בנחל. מזרחית לגשר, מעבר לגדר הפרדה, נמצא אתר

מבט אל נחל תאנים צילום: שרונה לימן

קבר בנות יעקב בכפר אירתח - אחד ממקומות קדושים רבים הנמצאים לאורך דרך הים הקדומה. מכאן עלינו לשוב מערבה לאורך הגדה הצפונית או הדרומית עד לחניון שבו התחלנו את הסיור.

החזון של יוזמי השיקום מרחיק לכת. הכוונה היא שבעתיד יהיה ניתן ללכת ברגל או לרכוב באופניים מכביש 6 ועד חוף הים, לאורך הנחלים תאנים ואלכסנדר, ללא כל הפרעה או מכשול. אכן חזון ראוי, והלוואי שיתגשם במהרה בימינו.

יצרה מתוך גוגל מפות: שרונה לימן

בחניון השיזף גדלים שני עצים הסמוכים זה לזה ונושקים בצמרת, ובצילם שולחן פיקניק נגיש. מכאן יוצא שביל מצע מהודק ופונה מזרחה במעלה הנחל. בדרכנו, נראה ריכוז של עשרות עצים ושל שיחי שיזף מצוי בשולי שדות חקלאיים בשתי גדותיו של נחל תאנים. עצי השיזף יוצרים נוף של סוואנה, וזהו הריכוז הגדול והצפוני ביותר של עצים אלו במישור החוף

הבריטים האריכו את קו המסילה מטול כרם עד חיפה. רוחב המסילה מטול כרם וצפונה היה בריטי סטנדרטי - 143 ס"מ, ואילו מטול כרם דרומה נשמר הרוחב הטורקי - 105 ס"מ. לכן נאלצו הנוסעים לרדת בתחנה ולהחליף רכבות. בתקופת המרד הערבי, 1936-1939, נבנה פילבוקס לצד הגשר, אך המבנה ההיסטורי לא שרד. לאחר מלחמת העצמאות, נותר הקטע של המסילה הסמוך לטול כרם מחוץ לגבולות הארץ. מדינת ישראל סללה קטע מעקף כדי לחבר את חיפה לרשת הרכבות. בשנת 1953, נחנכה מסילת החוף הישראלית, ובהדרגה פסק השימוש במסילה הישנה עד לסיום מוחלט בשנת